УДК 330.1
JEL Q120

Піменова О.В., к.е.н., асистент,
КНУ імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ: ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

Проведено ретроспективний аналіз формування фінансової підтримки сільського господарства в розвинених країнах як ефективного чинника регулювання сільського господарства. Проаналізовано основні напрямки державної підтримки сільськогосподарських виробників в Україні. Обґрунтовано необхідність удосконалення системи державної фінансової підтримки в аграрному секторі України.

***Ключові слова**: державна підтримка, фінансове регулювання, конкурентоспроможність, сільське господарство, фермерські господарства, сільськогосподарські виробники.*

Постановка проблеми. В умовах переходу сільського господарства до сталого самовідновлювального розвитку актуальним постає питання щодо вибору раціональної, економічно вигідної форми господарювання для України, яка забезпечувала би збалансоване поєднання економічних, соціальних та екологічних показників. Забезпечення ефективного функціонування форм господарювання в сільському господарстві в контексті сталого розвитку потребує значної підтримки з боку держави. Важливого значення у цьому контексті набуває вивчення світового досвіду ведення сільського господарства та державної підтримки агарного сектору, зокрема Польщі, з метою виявлення можливостей його застосування в Україні.

Аналіз останніх публікацій та невирішені частини проблеми. Теоретичні та практичні аспекти застосування різних форм державної підтримки сільського господарства розглядалися в працях західних дослідників зокрема: С. Л. Брю, Дж. М. Кейнннса, Дж. Клаппа, М. Дж. Мартіна, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Трейсі, .

Теоретико-методологічні питання сутності та ролі держави в забезпеченні сільського господарства широко висвітлені у працях вітчизняних вчених – М. А. Булат, О. В. Захарчука, Л. В. Молдаван, Н. В. Трусової, Г. М. Филюк, П. Т. Саблука та інших. Разом з тим, незважаючи на чисельність та ґрунтовність наукових розробок, недостатньо висвітленими залишаються, передусім, аспекти, пов'язані з дослідженням механізму фінансової державної підтримки як ефективного чинника регулювання сільського господарства.

Метою цієї роботи є аналіз досвіду розвинених країн щодо використання державної підтримки розвитку сільського господарства та розробка пропозицій щодо можливостей його застосування в Україні.

Результати дослідження. Необхідність державної підтримки підприємств сільського господарства в ринковій економіці доведена досвідом західних країн, в яких склалися різноманітні системи державної підтримки. Фінансова підтримка сільського господарства є основною складовою загальної державної підтримки сільськогосподарських виробників і ефективним важелем регулювання сільського

господарства. Так, на початку XIX століття уряди європейських країн стимулювали фінансові установи надавати кредити фермерам з метою розвитку сільськогосподарського виробництва. Цей досвід був використаний в США та Канаді на початку XX століття, які впровадили при цьому регулювання цін на сільськогосподарську продукцію, стимулювання експорту та підтримку доходів фермерів не тільки у вигляді кредитів але й дотацій з боку держави задля розвитку виробництва. В розвинених країнах кредити на розвиток сільськогосподарського виробництва надавались не тільки індивідуальним фермерам, але й сільськогосподарським кооперативами. Необхідно зауважити, що уряди держав вищезазначених країн, приділяли особливу увагу організації та становленню сільськогосподарської кооперації як виробничої так і обслуговуючої, а фінансова підтримка використовувалась, як ефективний важіль по стимулюванню її розвитку. Так на початку XX століття в Європі створюються різноманітні кредитні союзи, в США в 1916 році був прийнятий Федеральний закон про сільське господарство та створено Федеральний земельний банк, в Канаді в 1927 р. було створено сільськогосподарський фінансовий інститут Канадську фермерську кредитну комісію. Окрім того, на протязі всього XX століття уряди країн Європи, США та Канади активно стимулюють банки та інші фінансові установи кредитувати сільськогосподарське виробництво під низькі процентні ставки. Зокрема, фермери отримували кредити на закупки посівного матеріалу та обладнання. На початку XX століття в розвинутих країнах завдяки активній підтримці збоку держави формувалась міжнародна торгівля та розвиток експорту сільськогосподарської продукції, зокрема через сільськогосподарські кооперативи.

Як бачимо, на початку XX століття в розвинених країнах фінансова підтримка сільського господарства була спрямована на підтримку сільськогосподарського виробництва у вигляді дотацій від держави та сільськогосподарських кредитів. Цей досвід намагалися адаптувати країни, що розвиваються в період 1960-1970 рр. .

Фінансова державна підтримка сільського господарства, на нашу думку, це комплекс заходів по стимулюванню розвитку сільськогосподарського виробництва за допомогою різноманітних фінансових інструментів з метою формування сприятливого конкурентного середовища та розвитку галузі сільського господарства.

В кінці XX століття уряди розвинених країн приділяли особливу увагу підтримці сільського господарства шляхом створення різноманітних програм, зокрема надання кредитів фермерам під низькі процентні ставки. Так, в Канаді в 1980 р. було створено Фермерський кредитний союз, а в США в цей же період створювались приватні фінансові інститути, які надавали кредити фермерам. На думку дослідників, створення реальних фінансових установ які будуть фінансувати фермерів та сільськогосподарські кооперативи під доступні кредитні ставки є основою фінансової підтримки з боку держави.

В сучасних умовах розвитку агарних відносин фінансова підтримка з боку держави є важливою складовою державного регулювання сільського господарства і у розвинених країнах вона спрямована на забезпечення ефективного виконання сільським господарством економічної, екологічної та соціальної функцій. Її

застосування зумовлене специфічними особливостями сільськогосподарського виробництва, перш за все його значної залежності від природно-кліматичних умов. Державна підтримка сільського господарства є неодмінною умовою його сталого розвитку.

Сталий розвиток в сільському господарстві – це розвиток, який відображає окремі важливі економіко-екологічні та соціальні аспекти (рис.1), а саме:

- розвиток, який не створює додаткових витрат наступним поколінням;
- розвиток, який забезпечує раціональне та екологобезпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів;
- розвиток, який забезпечує просте відтворення виробничого потенціалу на перспективу; розвиток, при якому людство живе тільки на проценти з природного капіталу(коли розумна людина намагається зберегти основний капітал та жити на проценти з нього);
- розвиток, який забезпечує матеріальний, соціальний та духовний прогрес суспільства;
- розвиток, який забезпечує економічне зростання галузі без виснаження, деградації та забруднення довкілля.

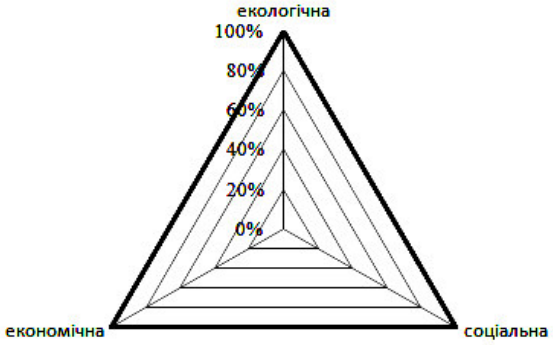

Рис. 1. Трикутник збалансованості економічної, соціальної та екологічної складових сільськогосподарської діяльності

Джерело: Складено автором самостійно: [2].

Досвід розвинених країн світу, зокрема Польщі, Франції та Німеччини свідчить, що в сільському господарстві найраціональнішими і ефективними вважаються такі форми господарювання, що зберігають робочі місця для селян, виступають одночасно і власниками і працівниками, упереджують надмірну експлуатацію природних ресурсів та антропогенне навантаження на ґрунти, не допускають істотного зниження їх відновлювальних та відтворювальних можливостей. Тому законодавство цих країн жорстко контролює концентрацію великих масивів сільськогосподарських угідь та не допускає таких форм господарювання у сільському господарстві, які не забезпечують збалансованого дотримання економічної, соціальної та екологічної складових. У цьому зв'язку офіційна політика Уряду зорієнтована на підтримку фермерського типу господарювання, який виконує економічні, соціальні та екологічні функції, що й забезпечує сталий розвиток сільського господарства.

Дослідження польського досвіду ведення сільського господарства на засадах сталого розвитку показало, що саме державна підтримка в Польщі використовується як один з найбільш ефективних методів регулювання сільського господарства та спрямована на ефективне управління фермерських господарством, що включає в себе (рис. 2):

- збереження та охорону водних ресурсів, флори та фауни;
- охорона повітря, зокрема попередження забруднення повітря, застосування та використання аміаку, застосування парникових газів в сільському господарстві;
- охорона рослин, зокрема дотримання вимог щодо обробки ґрунту азотними добривами, дотримання вимог щодо зберігання рідких добрив, твердого гною та силосу, впровадження обмежень щодо використання пестицидів, дотримання інших вимог щодо захисту рослин;
- захист сільськогосподарських земель та попередження ерозії ґрунту[1].
-

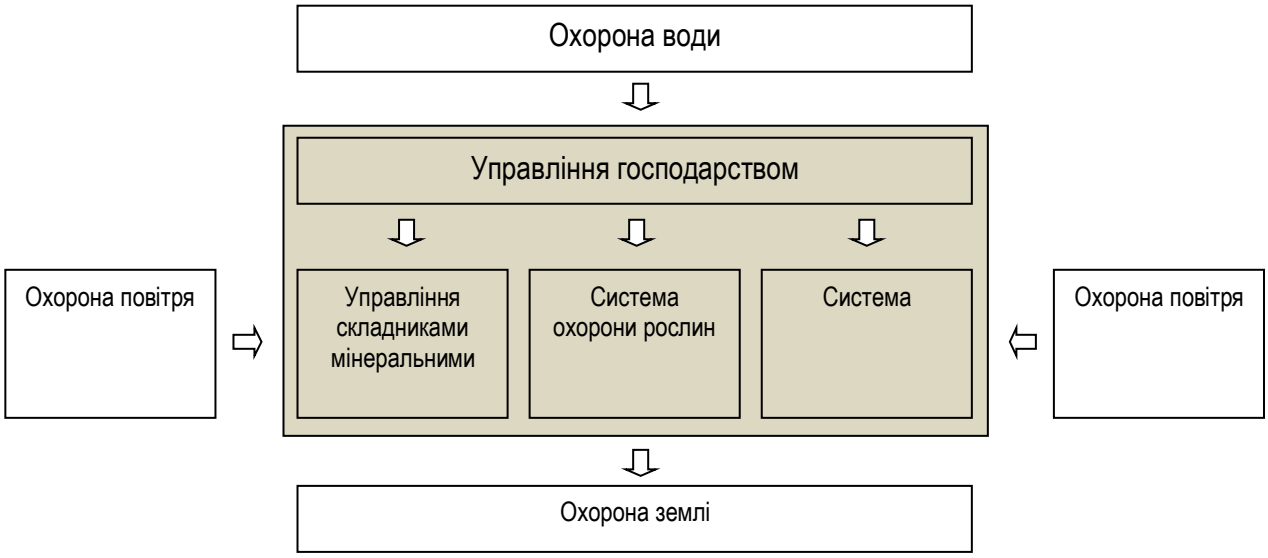

Рис. 2. Управління фермерським господарством на засадах сталого розвитку

Джерело: [1].

Як бачимо, в Польщі застосовується така система державної підтримки сільського господарства, яка дозволяє комплексно вирішувати проблеми сільського господарства на засадах сталого розвитку, зокрема ефективного використання сільськогосподарських земель, водних ресурсів, а також створення конкурентного середовища на ринку сільськогосподарської продукції. Аграрні відносини в Польщі регулюються різними законодавчими актами, зокрема Конституцією Річі Посполита Польщі, Кодексом доброї сільськогосподарської практики, міжнародними конвенціями (Конвенція про охорону морського середовища Балтійського моря від 9 квітня 1992 р., Конвенція про різнорідність біологічну, підписана в Ріо де Женейро 5 червня 1992 р., Європейська конвенція про охорону селекційних тварин), іншими уставами та розпорядженнями щодо охорони сільськогосподарських земель та навколишнього середовища, детективами та розпорядженнями Європейського

Союзу щодо охорони водних ресурсів, флори та фауни, охорони птахів, а також державної підтримки розвитку фермерських господарств та сільських територій.

Державна підтримка сільського господарства в Польщі з одного боку регулює організацію та ведення сільськогосподарського виробництва, а з іншого - створює фінансові можливості для розвитку сільського господарства. Так, в сучасних умовах з метою розвитку сільськогосподарського виробництва польські фермери можуть скористатись не тільки доступними кредитами, але й прямими дотаціями за рахунок коштів ЄС та коштів національного бюджету Польщі.

Завдяки ефективній державній підтримці сільського господарства Польща на сьогоднішній день є:

- одним з найбільших виробників, переробників та експортерів ріпаку. Треба зауважити,що 80% виробленого рапсу, як сировини, Україна експортує до Польщі де він перероблюється продається на внутрішньому ринку у вигляді ріпакової олії та маргаринів і експортується як ріпаковий шрот, жмих та ріпакова олія;
- третім за величиною виробником зернових культур в ЄС (кукурудза, пшениця, горох, ячмінь, жито, овес, просо, гречку тощо);
- третім виробником цукру в ЄС. Останніми роками модернізація цукрової галузі й зростання ресурсної бази фермерських господарств впливає на підвищення ефективності виробництва та переробки цукрових буряків. Цукрова галузь має можливість щорічно експортувати від 200 до 300 т. цукру в інші країни ЄС та світу;
- найбільшим виробником в ЄС яблук, вишні, полуниці,смородини, малини, аґрусу, а також овочів (капусти, моркви, буряку, огірків, цибулі);
- одним з найбільших виробників заморожених фруктів (полуниця, вишня, малина, аґрус, слива), а також виробником концентрату яблучного соку;
- четвертим виробником та переробником молока в країнах ЄС. Молоко на власних заводах перероблюється в інші види молочної продукції (масло , йогурти, сир тощо) з високою часткою доданої вартості. Окреме місце в переробці молока займають тверді сири. Польща є одним з найбільших експортерів сирів – 185 тис. т. щорічно;
- потужним виробників тваринницької продукції. Показники продуктивності та виходу тварин постійно поліпшуються. Що в свою чергу сприяє постійному збільшенню надою корів та виробництву свиней в живій масі. Це стало результатом генетичного прогресу в племінництві свиней, а також поліпшення якості власного та придбаного корму;
- четвертим виробником м'яса птиці в ЄС і четвертим його експортером, а також потужним виробником м'яса, яке активно як споживається на внутрішньому ринку так і експортується [5].

Як бачимо, механізм державної підтримки сільського господарства забезпечує прибуткове і ефективне ведення сільського господарства. Зокрема частка фінансової підтримки за період з 2004 по 2014 р. в загальній державній підтримці Польщі склала 14925,1 млн. євро (табл. 1).

Таблиця 1.

Фінансова підтримка сільського господарства Польщі 2004 - 2013, млн. євр.

Роки	Виплати
2004	0
2005	702,7
2006	811,6
2007	935,1
2008	1037,6
2009	1446,2
2010	1827,7
2011	2395,4
2012	2702,8
2013	3066,0
2004-2014	***14925,1***

Джерело: дані Євростату

Загалом, треба зазначити, що після вступу Польщі в ЄС, частка фінансової державної підтримки у сільське господарство значно зросла, що в свою чергу сприяло значному збільшенню доходів фермерів (в реальному вираженні на 64,3% за період 2004-2014 рр.) [5].

Завдяки цілеспрямованій аграрній політиці і державній підтримці, зокрема фінансовій, виробництво сільськогосподарської продукції в фермерських господарствах за період 2010 – 2015 постійно збільшується,що в свою чергу впливає на збільшення експорту (табл. 2, 3).

Таблиця 2.

Виробництво основної сільськогосподарської продукції, млн злотих.

Сільськогосподарська продукція	**2005**	**2010**	**2013**	**2014**	**2015**
Продукція рослинництва	***30780,5***	***44916,5***	***57722,9***	***53809,5***	***49436,1***
в тому числі:					
зернові (пшениця рис, жито, ячмінь)	9867,4	15067,8	20578,9	19652,2	16316,3
картопля	3172,8	4094,5	4198,1	4060,5	3170,0
технічні культури (в тому числі цукрові бурякі)	3868,7	5496,5	7501,7	7221,2	6232,8
овочі	3781,2	6275,6	8836,8	8974,2	9396,8
фрукти	3157,4	3985,2	6354,7	4925,5	6416,0
сіно лугове	1517,8	2372,0	1887,9	1795,4	1457,4
інші	5415,2	7624,9	8364,8	7180,5	6446,8
Продукція тваринництва	***32556,7***	***39567,7***	***49780,7***	***51535,4***	***49202,2***
тварини на забій	17481,3	20322,9	26162,1	27451,3	27980,9
приріст стада	542,4	249,0	42,3	231,3	-89,9
молоко коров'яче	10821,3	13203,3	17053,7	17317,3	14652,7

яйця курині	2637,1	4145,9	4989,1	5109,7	5175,8
органічне добриво	749,11	1204,7	1096,4	962,4	904,1
інше	280,5	441,9	437,1	463,4	579,1
Всього (сільськогосподарська продукція)	***63337,2***	***84484,2***	***107503,6***	***105344,9***	***98638,3***

Джерело: [6]

Як бачимо, збільшення фінансової підтримки сільського господарства безпосередньо впливає на збільшення виробництва і відповідно експорту сільськогосподарської продукції.

Таблиця 3

Експорт основної сільськогосподарської продукції Польщі 2005 - 2015, млн. злт.

Сільськогосподарська продукція	**2005**	**2010**	**2013**	**2014**	**2015**
Оброблена м'ясна продукція	12036,6	24854,4	38003,1	41994,0	46998,0
Тварини та продукція тваринництва	10708,9	18033,1	27768,3	29115,6	30491,7
Продукція рослинництва	57766,2	9803,6	17288,9	17976,8	19808,8
Жири та олії	403,1	1288,6	2342,7	2422,2	2567,5
Всього (сільськогосподарська продукція)	***288780,8***	***481058,2***	***647878,8***	***693471,6***	***750835,8***

Джерело: [6]

Окрім прямої фінансової підтримки польські фермери мають можливість скористатись доступними кредитами з метою розширення виробництва та обслуговування сільськогосподарської продукції. В Польщі існують два типи банків, які обслуговують сільське господарство: кооперативні та комерційні. На сьогоднішній день в Польщі діють 272 кооперативних банка та 45 комерційних банка. Відповідно польські фермери можуть скористатись кредитами як з комерційних банків так і з кооперативних. Відсотки в комерційних банках є вищими ніж в кооперативних, натомість вони є більш доступними та видаються на довший період за необхідності. Найчастіше кредити з комерційних банків видаються для молодих фермерів та з метою купівлі сільськогосподарських угідь від 2 до 15 років. Натомість кооперативні банки надають кредити з більш чітким та визначеним цільовим призначенням в залежності від аграрної політики держави.

В Польщі в 1993 р. було створено Агентство з рестукторизації та модернізації сільського господарства (ARMA – Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture). Такі агентства на протязі 90-х років створювалися також в Чехії, Словакії та Угорщині з метою фінансової підтримки сільського господарства. В Польщі ARMA з 1993р. відповідала за надання державних цільових кредитів фермерам відповідно до агарної політики держави через кооперативні банки. Друге по важливості агентство, яке відповідальне за підтримку сільського господарства (AMA – Agricultural

market agency) було створено в 1990 р. В 2004 р. після приєднання Польщі до Європейського союзу і ARMA і AMA були акредитовані Європейським Союзом на надання фінансової підтримки фермерам, а також відповідальні за контроль виробництва сільськогосподарської продукції, закупку зернових, встановлення інтевенціонних цін тощо [8].

Отже, дослідження польського досвіду ведення сільського господарства на засадах сталого розвитку показало, що саме державна підтримка використовується, з одного боку як фінансово-економічний важіль державного регулювання сільського господарства, а з іншого – як комплекс законодавчо та організаційно визначених довгострокових заходів, спрямований на соціо-еколого-економічний розвиток сільського господарства.

Як бачимо, в розвинутих країнах державна підтримка є одним із фінансово-економічних важелів державного регулювання сільського господарства. Ця підтримка передбачає не лише передачу коштів сільськогосподарським підприємствам, а саме заходи, спрямовані розвиток сільського господарства. Вивчення та аналіз досвіду державної підтримки сільського господарства в Німеччині [3] підтверджує,що держава не тільки видає грошові кошти на розвиток агарного сектору економіки, але й розробляє цілу систему регулювання сільського господарства, що включає правила ведення сільського господарства, цільові програми сільськогосподарського виробництва, фінансування виробництва необхідної для держави продукції сільського господарства тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження досвіду державної підтримки сільського господарства розвинених країн показало, що механізм державної підтримки забезпечується переважно економічними методами, а аграрна політика урядів розвинених країн спрямована на впровадження і використання цільових програм через фінансування окремих видів діяльності. Держава із свого боку здійснює контроль за виконанням профінансованих програм, а також забезпечує рівні умови господарювання усіх суб'єктів агарних відносин під час отримання державної підтримки, зокрема фінансової.

Література:

1. Kodeks dobrej praktyki rolniczej / Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi Ministerstwo środowiska . – Warszawa, 2004

2. Піменова О. В. Інституційне забезпечення форм господарювання в системі аграрних відносин. : дис. … канд. економ. наук: 08.00.01 / Піменова Олена Володимирівна; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – 253 с.

3. Филюк Г.М. Зарубіжний та вітчизняний досвід державної підтримки сільськогосподарських виробників /Г.М. Филюк, О.В Піменова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – №5 (170). – С. 6–10

4. Sarah J. Martin and Jennifer Clapp. Finance for Agriculture or Agriculture for Finance?/ Sarah J. Martin and Jennifer Clapp// Journal of Agrarian chnge. John Willey & Sons Ltd. – 2015. – # 4. - P. 549-559

5. О. В. Захарчук. Досвід розвитку сільського господарства Польщі / Захарчук О. В. // Економіка АПК. – 2015. - № 10. – С. 59 – 65

6. Rocznik statystyczny rolnictwa 2016: Roczniki Branżowe – Warszawa, 2016 – 460s.

7. Сайт Європейського комітету статистики. [Електронний ресурс] / Європейський комітет статистики. – Електронні дані. – Люксембург: Європейська комісія, 2009. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu

/portal/page/portal/product_results/search_results?mo=containsall&ms=landwirtschaft&saa=&p_action=SUBMIT&l=d&co=equal&ci=,&po=equal&pi=
8. A. Danilowska, A. Ismayilov, K. Aliyev. The comparative analysis of agricultural financial system in Poland and Azerbaijan / Danilowska A., Ismayilov A., Aliyev K. // Oeconomia. – 2014. - # 13 (3). – P. 41-53
9. Булат М. А. Державна підтримка в системі регулювання сільського господарства: автореф. дис. … к.е.н.: 08.00.03 / Булат Марія Андріївна ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки» УААН. – Київ, 2010. – 19 с.

References.

1. Kodeks dobrej praktyki rolniczej / Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi Ministerstwo środowiska . – Warszawa, 2004
2. Pimenova O. V. Instytutsijne zabezpechennia form hospodariuvannia v systemi ahrarnykh vidnosyn. : dys. … kand. ekonom. nauk: 08.00.01 / Pimenova Olena Volodymyrivna; Kyivs'kyj natsional'nyj universytet imeni Tarasa Shevchenka. – Kyiv, 2013. – 253 s.
3. Fyliuk H.M. Zarubizhnyj ta vitchyznianyj dosvid derzhavnoi pidtrymky sil's'kohospodars'kykh vyrobnykiv /H.M. Fyliuk, O.V Pimenova // Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2015. – №5 (170). – S. 6–10
4. Sarah J. Martin and Jennifer Clapp. Finance for Agriculture or Agriculture for Finance?/ Sarah J. Martin and Jennifer Clapp// Journal of Agrarian chnge. John Willey & Sons Ltd. – 2015. – # 4. - P. 549-559
5. O. V. Zakharchuk. Dosvid rozvytku sil's'koho hospodarstva Pol'schi / Zakharchuk O. V. // Ekonomika APK. – 2015. - № 10. – S. 59 – 65
6. Rocznik statystyczny rolnictwa 2016: Roczniki Branżowe – Warszawa, 2016 – 460s.
7. Sajt Yevropejs'koho komitetu statystyky. [Elektronnyj resurs] / Yevropejs'kyj komitet statystyky. – Elektronni dani. – Liuksemburh: Yevropejs'ka komisiia, 2009. – Rezhym dostupu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu
/portal/page/portal/product_results/search_results?mo=containsall&ms=landwirtschaft&saa=&p_action=SUBMIT&l=d&co=equal&ci=,&po=equal&pi=
8. A. Danilowska, A. Ismayilov, K. Aliyev. The comparative analysis of agricultural financial system in Poland and Azerbaijan / Danilowska A., Ismayilov A., Aliyev K. // Oeconomia. – 2014. - # 13 (3). – P. 41-53
9. Bulat M. A. Derzhavna pidtrymka v systemi rehuliuvannia sil's'koho hospodarstva: avtoref. dys. … k.e.n.: 08.00.03 / Bulat Mariia Andriivna ; Nats. nauk. tsentr «In-t ahrar. ekonomiky» UAAN. – Kyiv, 2010. – 19 s.

Пименова А.В., к.э.н.
КНУ имени Тараса Шевченко

ФИНАНСОВАЯ ПОДДЕРЖКА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ: ОПЫТ РАЗВИТЫХ СТРАН

Проведен ретроспективный анализ формирования финансовой поддержки сельского хозяйства в развитых странах как эффективного фактора регулирования сельского хозяйства. Проанализированы основные направления государственной поддержки сельскохозяйственных производителей в Украине. Обоснована необходимость совершенствования системы государственной финансовой поддержки в аграрном секторе Украины.

Ключевые слова: *государственная поддержка, финансовое регулирование, конкурентоспособность, сельское хозяйство, фермерские хозяйства, сельскохозяйственные производители.*

Olena Pimenova, PhD.
(Taras Shevchenko National University of Kyiv)

FINANCIAL SUPPORT OF AGRICULTURAL PRODUCERS: THE EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES

A retrospective analysis of the formation of financial support of agriculture in developed countries as an effective factor in agricultural regulation is carried out. The links between agriculture, state and finance are examined. The role of financing in general state support is determined. The experience of state support in Poland is studied. The system of state support in Poland is shown. Main organizations of financial system of Polish agriculture are provided. The comparative analysis of financial support and production in Polish agriculture is shown. Main directions of state support of agricultural producers in Ukraine are analyzed. The necessity of improving the system of state financial support in agrarian sector of Ukraine is substantiated. The recommendations based on foreign experience for Ukraine are done.

The analysis of the experience of Poland and Germany showed that in developed countries, state support is one of the financial and economic levers of state regulation of agriculture. This support involves not only the transfer of funds to agricultural enterprises, but also includes measures aimed at the development of agriculture. The study and analysis of the experience of state support of agriculture in Germany and Poland confirms that the state not only pays out funds for the development of the agrarian sector, but also develops a whole system of agricultural regulation, including agricultural rules, agricultural programs and production financing necessary for the state agricultural products.

The study of the experience of state agricultural support of developed countries showed that the mechanism of state support is provided mainly by economic methods and agrarian policy of the governments of developed countries is aimed at the introduction and use of targeted programs through the financing of certain types of activities. The state controls the implementation of funded programs, as well as ensures equal conditions of management of all subjects of agrarian relations in obtaining state support, in particular financial.

Key words: *state support, financial regulation, competitiveness, agriculture, farms, agricultural producers.*